

KRITIČKI O AMBISU ETNONACIONALIZMA¹

THE CRITICAL VIEW OF ETHNONATIONALISTIC ABYSS²

Sažetak

*Tekst je prikaz knjige Tatjane Sekulić **Od razorenog ka otvorenom društvu** („Rabic“, Sarajevo, 2014).*

Summary

*This text contains a review of a book **From Devastated to Open Society** by Tatjana Sekulić, Rabic, Sarajevo, 2014.*

Knjiga *Od razorenog ka otvorenom društvu*, profesorice Milanskog univerziteta dr. Tatjane Sekulić, predstavlja sjajnu sociološku analizu faktografije krvavog raspada socijalističke Jugoslavije, a uvodno slovo profesora Bolonjskog univerziteta Stefana Bianchinija je ogledalo u kojem se zrcali svekolika slojevitost objavljenog teksta u bogatstvu filozofijske, politološke, sociološke i historijske dimenzije u evropskoj cjelini teorijskog i praktičkog uma. To zrcaljenje je tako savršeno da odslikava svu tragediju jugoslavenskih naroda na fonu etnonacionalnih sukoba *sub specie* državnih i veledržavnih projekata sučeljenih sa vrednotama bratstva i jedinstva u posljednja tri stoljeća. U vezi sa navedenim pisac predgovora (Bianchini, str. 13–14) smatra da se „jedan zaista ključni problem, o kome ne postoji još zaokruženo razmatranje, nalazi u činjenici da je, nakon 1989. godine, u Evropi nestala ne samo socijalistička opcija već da je u samom društvenom sastavu postojećih država proizvedena takva kapitalna promjena koja vodi ka dokidanju nacionalnih homogenosti. Prioritetni politički imperativ demokratije postao je stoga upravljanje heterogenim društvom, kako u strukturalnom, ekonomskom i institucionalnom smislu tako i u onom kulturalnom, lingvističkom, obrazovnom i empirijskom.“

Sam sadržaj knjige, kako autorica navodi, čini zbirka socioloških radova koji su nastajali u dugom vremenskom periodu, tokom više od dvije decenije naučnog istraživanja, od 1992. do 2013. godine.

Političko nasilje i razaranje društva tema je prvog dijela ove knjige. Uvodno poglavlje ovog dijela, pod naslovom *Sarajevo u šest slika*, izvorno je pisano i objavljeno na bosanskom jeziku u časopisu srbijanske demokratske opozicije „Republika“ (maj, 1992).

1 Tekst je prikaz knjige Tatjane Sekulić *Od razorenog ka otvorenom društvu* („Rabic“, Sarajevo, 2014).

2 This text contains a review of a book *From Devastated to Open Society* by Tatjana Sekulić, Rabic, Sarajevo, 2014.

Ovaj rad nije naučna rasprava nego tekst koji je priča o autoričinom kratkom neposrednom iskustvu rata. U nešto izmijenjenoj verziji isti članak je preveden i na italijanski jezik, a objavljen je u knjizi A. Castaldi *Sarajevo: Voci da un assedio* (Baldini & Castoldi, Milano, 1993).

Drugo poglavlje, koje sadrži pored određenja pojma etničkog nasilja i dva potpoglavlja (*Složena društva i proces demokratizacije; Etnonacionalna (dez)integracija društva*), teorijski je dio knjige pod naslovom *Etničko nasilje: Balkan između etnonacionalizma i demokratije* objavljene 2002. godine, također na italijanskom jeziku (*Violenza etnica: I Balcani tra etnonazionalismo e democrazia*, Carocci, Roma).

U knjizi je sabran dugogodišnji istraživački rad o temi neuspjele demokratske tranzicije jugoslavenske države, od zatvorenog ka uništenom društvu, od boljševizma do etnonacionalizma.

Kritika etnonacionalizma i srodnih oblika političkog nasilja nastavlja se i u radovima objavljenim na italijanskom jeziku, koji čine treće i četvrto poglavlje: *Ratni zločini: Zločini protiv čovječnosti i genocid kao strategije etnonacionalističkog državotvorstva* (*Crimini di guerra, crimini contro umanità e genocidio come strategie di, state building, etnonazionalista*, in Calloni M., *Violenza senza legge*, UTET, Torino, 2006) i *Novi ratovi i identitarni konflikti* (*Le nuove guerre e i conflitti identitari*, in G. Grossi, *I conflitticontemporanei. Contrasti, scontri e confronti nelle società del III millennio*, UTET, Torino, 2008).

Drugi dio knjige, *Iskustvo rata i njegove posljedice*, objedinjava kritičke analize određenih fenomena rekonstrukcije „i otvaranja postjugoslavenskih društava, a naročito bosanskohercegovačkog društva, kroz napor da se konačno krene ka samoj demokratizaciji, čiji su važan dio upravo procesi evropskih integracija“. Ovdje, u prvom poglavlju, *Prisilne migracije i poimanje granica: Udruženja ratnih migranata kao izvor integracija*, koje sadrži pet potpoglavlja, autorica analizom intervjua sa bosanskohercegovačkom ratnom emigracijom otkriva znakoviti paradoks da je baš emigracija akter u „bosanskom labirintu“ putem različitih udruživanja „pomirenja i ponovnog tkanja razorenog društvenog tkiva“.

Pozivom na Altermatta ovdje je autorica prikazala i migracije stanovništva u Evropi poslije Drugog svjetskog rata, što pokazuje crnu stranu nacionalizma kao strategije.

U svim tim analizama autorica se poziva na konkretnu zbilju, sve to smješta u relevantnu literaturu i tako stvara teorijski prospekt sociološkog prikaza ovog svijeta čiji smo nezaobilazni dio. „Optimizam predstavnika ratnih emigranata, ukoliko postoji, zapravo je strogo vezan za perspektive evropskih integracija. Oni nemaju povjerenja u lokalne političke strukture, barem, ne vjeruju dovoljno. Njihove nade vezane su za ideju da će članstvo države u Evropskoj uniji doprinijeti da se smanji još uvijek veoma prisutan pritisak unutar etničkih zajednica za dodatno prekrajanje i odbranu ratom nastalih granica, za ustrajavanje na interetničkim socijalnim distancama između grupa čiji bi članovi, valjda, neprekidno trebali biti spremni da ginu za politički koncept krvi i tla“ (str. 139–140).

U poglavlju *Geografija i rekonstrukcija zamišljenog prostora* autorica kritički prikazuje tri geopolitička segmenta jedinstvenog bosanskohercegovačkog prostora u udžbenicima geografije u postratnom periodu.

Uloga pravde i pravosudnih sistema kao i aktera civilnog društva u procesu pomirenja koji neophodno prekoračuje granice država i grupa tretira se u sedmom poglavlju, čiji je naslov *Probijanje granica i pomirenje putem pravde*.

Rođeni 1989. je osmo poglavlje knjige u kome su (2009) istraženi pogledi mladih Milana i Sarajeva na prošlost i budućnost.

Posljednje poglavlje drugog dijela, pod naslovom: *Iskustvo rata*, pisano je namjenski za ovu knjigu „kao teorijsko-metodološka refleksija o sociološkom istraživanju fenomena političkog nasilja i njegovih posljedica“. Ovo je posljednja rečenica autoričine refleksije o rukopisu knjige, koja je dovršena u Milanu 25. novembra 2013. godine, a objavljena u Sarajevu 2014. godine. Pri tom ovdje nije teško dekodirati 25. novembar kao dan državnosti AVNOJ-ske Bosne i Hercegovine, što otkriva autoričinu ljubav i poštovanje prema zemlji svog porijekla ali i prema nekim transtemporalnim vrijednostima kojih je dr. Tatjana Sekulić svjesna, naročito u vremenima ratova u tranziciji bivših jugoslavenskih zemalja. U analizi tih stanja autorica tvori korpus svoje knjige usmjerenom pažnjom na sve faktore koji su više ili manje pridonosili činu raspada zemlje, koju su lijevo orijentirani intelektualci kako na Zapadu tako i na Istoku gledali kao zemlju istinskog socijalizma, ali različitu po formama vlasti od režima u zemljama realnog socijalizma i posebno Sovjetskog saveza. Uistinu, odsustvo demokracije je zemlje realnog socijalizma činilo nesposobnim „da razviju ekonomsku, kulturnu i socijalnu integraciju, kao i da se odupru uništavanju i uništenju date političke sfere“. Ovdje autorica također naglašava da će kroz svoja istraživanja nastojati pokazati „da multietnička i plurinacionalna društva mogu doseći visoki nivo sloboda svih svojih građana te razviti snažne integracione vizije jedino putem političkih i socijalnih modela liberalne demokratije“ (str. 35). Zanimljivu analizu u tom kontekstu predstavlja prikaz rezultata prvih demokratskih izbora sa komparacijom dotadašnje elite i novonastalih nacionalističkih i ratobornih elita, naročito u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori. Taj balkanski fenomen buđenja lokalnih identiteta u vremenu opće globalizacije svakako je zanimljiv po razlikama i intenzitetu za ostale ratoborne svijesti u novonastalim državama bivšeg jugoslavenskog prostora. „Srbi su optuživali Hrvate da im je fašizam u krvi, Hrvati su odgovarali da su Srbi zapravo barbarski koljači; uz to su istovremeno i jedni i drugi upotrebljavali pežorativne nazive za Muslimane kao Turke, balije ili mudžahedine“ (str. 51).

Dr. Tatjana Sekulić je na osnovu svojih istraživanja napisala sjajnu knjigu o etnonacionalizmima na bivšim jugoslavenskim prostorima, sa neskrivenom ambicijom da pokaže apsurd takovih politika na globalnom planu. U ovom kontekstu, autorica smatra da je Međunarodni sud za ratne zločine u Hagu posljednja instanca koja pokazuje stanje ljudskih prava i dokazuje antiljudsku crtu u takovim projektima. Logika autoričinog pisanja jasna je i razgovijetna, a njezino opredjeljenje za objektivnost neprijeporna vrlina koja ovu knjigu izdiže iznad općeprisutnih *-izama* danas.